

PREŽIHOV VORANC
1893-1950
SAMORASTNIKI
OBNOVA

Voranc se s prijateljem po dve urni hoji ustavi na vrhu slemena Karnic, kjer je nekoč gospodaril veliki kmet Karničnik. Bogate Karnice so zdaj propadle, kajti od velikekga posestva je ostala le majhna bajta. Voranc in prijatelj vstopita v bajto, na pragu ju pozdravi starka. Radovedna poprosita starko, naj jima pove kaj o preteklosti Karnic. Rekla je, da jima rade volje ustreže. Iz starke so pričele besede teči kot poplava.

Moja zgodba se pričenja pred sto leti, ko je na Karnicah gospodaril predzadnji Karničnik. Imel je troje otrok, dva dečka in deklico. Starejšemu sinu je bilo ime Ožbej. Ko je bilo Ožbeju dvajset let, je k hiši prišla za služkinjo kajžarska hči Hudabivška Meta. Meti so bili namreč Karničniki botri. Ožbej se je zaljubil v Meto in nekaj časa sta ljubezen skrivala, toda sadovi njune ljubezni bi ju izdali. Zato se je Ožbej odločil in povedal očetu za njuno ljubezen. Oče ni bil ravno navdušen nad dejstvom, da se bodoči gospodar vrti okoli služkinje. Stari Karničnik je hotel med Meto in Ožbejem preprečiti vsako nadaljnje shajanje. Oba je poklical na zagovor, nato pa je Meto zelo kruto mučil. Mučenje se prične tako, da Karničnik Meti na roki zažge predivo, ki počasi tli in žge meso in kožo. Meta je junaško trpela in ni niti malo pokazala, da se kesa, iz njenih ust ni prišel niti eden krik bolečine. Ko je krvavi obred končan, pahnejo Meto skozi vrata na dvorišče, tam pa jo zgrabijo domača hči in obe dekli ter ji privežejo krila preko glave in jo z šibami pretepajo po golem telesu. Iz njihovih rok jo reši mati in skupaj zbežita v gozd, kjer počakata do mraka, da ju ob prihodu domov nihče ne bi videl. Meta je odšla služiti v samotni kraj ob Dravi, saj je drugje zaradi strahu pred tem, da bi se zamerili Karničnikom, nihče ni hotel vzeti za delo. Rodila je enega otroka in ga pustila pri materi. Otrok je dobil ime Gav. Ljudje so na Meto gledali kot na sovražnico, prezirali so jo in ji zavidali lepoto. Naslednje leto je Meta spet povila otroka. Za očeta pa je pri krstu napovedala Ožbeja. Te sramote pa Karnice niso prenesle mirno in ko se je hotela Meta vrniti na delo, jo je birič odvedel v graščino. Tam so Meto sprejeli Karničnik in grajski gospodje. Najprej so jo hoteli zlepa pregovoriti, naj se odpove Ožbeju. Poskušali so jo tudi podkupiti, ko pa ni hotela o tem nič slišati, jo je birič privezal na stol in ji naložil petdeset udarcev po golem telesu. Ko se ljubezni tudi po tolikem trpljenju ni odpovedala, so odnehali in Karničniku rekli, da se tako močne ljubezni ne da izkoreniniti, on pa je vztrajal, da se lahko in da jo on tudi bo. Meta se kljub temu ni vdala. Karničnik je poskušal še pri Ožbeju. Posrečilo se mu pripraviti Ožbeja do tega, da bi se poročil z bogatim dekletom z Jamnic. V noči pred poroko pa je Ožbej pobegnil od doma in porušil očetove načrte. Šele po osmih dneh se je vrnil in poznalo se mu, da je pijan.

Po tretjem Metinem otroku se je Karničnik odločil, da razdedini Ožbeja, zato je ta moral na vojaško služenje, ki je bilo takrat obvezno za vse mladeniče, saj je v državi divjala vojna. Ožbej se je kmalu vrnil iz vojne s prestreljeno nogo. Od takrat naprej je šepal in pil še več kot prej. Vrnil se je k Meti in rodila je še tri otroke, zato sta se hotela poročiti. To pa novemu gospodarju ni bilo dovolji, zato je spet izgnal Meto s posestva, poleg tega pa je celo faro hujskal k temu, da je nihče ne bi sprejel k sebi pod streho. Ljudje so spregledali krivico, ki se je godila Meti ter so odšli do gospodarja, da bi ga prepričali, da njuna ljubezen ni nič slabega. Vendar se je njihov poskus končal neuspešno. Meta je Ožbeju z leti, ne da bi se smela poročiti, rodila devet otrok. Ožbej je bil pogosto pijan in ko se je nekega večera vračal domov, je padel v jezero in se utopil. Na njegovem pogrebu so bili prvič zbrani vsi Karničnikovi in Hudabivniki na istem kraju. Do Mete je pristopil eden od Karničnikov in ji rekel, naj pride na Karnice po Ožbejeve stvari in sto rajniš, ki so ostale za njim, on pa bi primaknil še sto rajniš za otroke in potem noče več slišati za njih. Meta je ponudbo zavrnila. Ožbejevi in Metini otroci so odrasli kot *samorastniki*, prepuščeni sami sebi, in so se razkropili po vsej deželi, vendar pa so se za vsako belo nedeljo zbrali v domači hiši. Meta jih je vedno hrabrila in jim govorila **»zdaj ko ste vsi zbrani pri meni pa me poslušajte kaj vam povem jaz – vaša mati – pankrtska mati. Devetero pankrtov vas je. Karnice so zavrgle mene, zavrgle so tudi vas. Karnice so zavrgle tudi vašega očeta – zato se ne smete hudovati nanj, kajti Karnice so ga zavrgle zadelj mene, zadelj vas. Vidite me, kako sedim med vami, moje roke vidite, ki so odd ognja in dela tako zrezane, da niso bile zmožne rahlega božanja; moje srce je tako posušeno, da ne čuti nobenih drugih skomin razen ljubezni do svoje krvi. – kadar boste odrasli, branite svojo pankrsko čast, kjer koli boste hodili. Ko zmanjka mene, ne boste imeli malo toplejše kamre, kamor bi lahko stopili... zato ste pa povsod doma. Ker niso Karnice vaše, je vaša vsa Podjun, so vaše vse gore, vse globače, vse skale in vaša so polja, ki jih zdaj prekopavate s svojimi rokami... Kjer stojite poženite korenike. Ne dajte se teptati od drugih, ne prenašajte ponižno krivic, ali tudi vi ne prizadevajte nikomur, nobenemu bližnjemu kakih krivic.«**

Meta sama ni doživela visoke starosti otroci pa so se razsuli kot mravlje po lesovih, po žagah, po jamah in po hubah. »Najprej jih je bilo devet, danes pa raste že četrti rod, kmalu bo peti na vrsti, cela vojska, ki oblega, izpodjeda, zasega Karnice...« Tako je končala svojo pripoved stara ženica, ki se jima je predstavila kot najmlajša Metina hči Nana. Mladi gospodar pa je prodal Karnice in si kupil grunt v ravnini, a mlada žena je bila slaba gospodinja, zato je gospodarstvo propadlo in za njimi se je izgubila vsaka sled.

Mislil, da je konec kljub vsej tragiki optimističen, saj se na koncu vse vsaj delno lepo izteče. Knjiga mi ni bila všeč, saj sem pričakoval tak razplet dogodkov, saj gre za (na žalost) skoraj klasično obliko besedila (začetek – krut da pritegne bralca, jedro - zaplet in še več zapletov in v zaključku (delno) srečen konec). Pa tudi tematika te zgodbe se mi zdi že obrabljena (prepovedana ljubezen).